

GO KETEKKA BASWA BA AFRIKA BORWA

Bokamorago

Ka 1974, mmušo wa apartheidi o ile wa tšea sephetho sa go buša molao wo Dr HF Verwoerd a ilego a leka go o phethagatša ka 1953 ka ntle le go tšwelela. E be e le ka nako yeo a bego a swere phothefolio ya tša thuto. Mmušo wa nako yeo o be o gapeletša molao wa "50/50" wa gore Afrikaanse e be yona go rutwago ka yona dipalo, dithuto tša saentshe ya tša leago le dipalopalo; gomme saentshe, thutaphetlo le tša bokgabo di rutwe ka seisemane. Barutiši le batswadi ke ba mathomo ba go ganana le seo.

Ka 1975 Dibhoto tša Dikolo go tšwa dikolong tše šupa di ile tša laela barutiši gore ba se ke ba ruta ka Afrikanse, gomme seo sa hlola gore ba Legoro la Thuto ya Babaso ba rake maloko a mahlano a Bhoto yeo mošomong.

Ka 1976 sekgopi seo se hlotšwego ke lenaneo la Thuto ya Babasose be se gola. Ge go batamela meferefere ya June 16, baihuthi ba Soweto ba ngwadile lepetšo la gore "Tsena o lithute, O tloge o ye go thuša ba bangwe" mo botsenong bja dikolo tša disekontari.

Ka Matšhe ngwageng woo, go ile gwa gapeletšwa gore go rutwe ka Afrikanse dikolong tše dingwe tikologong ya Soweto, gomme dikgakgano tša molao wa 50/50 tša golela godimo.

Ka di 17 tša Meyi, dikolo tše dingwe di ile tša rulaganya dipoikoto, ba laela gore ba se ke ba hlwe ba rutwa ka Afrikanse.

Ka June, dikolo tše dingwe di ile tša gana go ngwala meleko ya dithuto tša leago ka Afrikanse gomme ba tšhošetša go poikota meleko ya June ka moka.

Ka Sontaga sa di 13 tša June, go bile le kopano moo go ilego gwa tšewa sephetho go dira mogwanto ka gare ga motse wa Soweto ka di 16 le di 17 tša June, gomme e felele ka kgobokano e kgolo ka Labohlano la di 18 tša June. Kopanong ya ka Sontaga, go ilwe gwa hlongwa komiti gomme ya bitšwa Soweto Action Committee (SAC); gomme yona e na le maloko a mabedi go tšwa dikolong tša sekontari tša Soweto. Komiti ye e hlomilwe go tla go loga maano a gore go be le mogwanto wa khutšo.

SAC le batho bao ba bego ba tšile kopanong yeo ba ena gore taba ye e be khupamarama ka di 13 tša June, gore maano a mogwanto a se ke a senywa ka go phatlalatšwa bathong ba šele. Matšatšing a mararo ao a latelago, gwa phatlalatšwa lentšu gomme gwa romelwa le ditaello tša ka pejana ka gore go tla direga eng tšatšing leo.

Mesong ya Laboraro la di 16 tša June ka 1976, baihuthi ba Soweto ka bophara ba kopana kgothekgothe mafelong a go feta a lesomepedi; e le ge go kopanelwa mogwanto. Bahlahlhi ba mogwanto ba ile ba phatlalatša diplakate tšeo go tšona go bego go ngwadilwe mapetšo a go swana le bo "Fase ka Afrikanse" le "Afrikaans ke pepelo ya setšhaba".

Bohlokwa bja di 16 tša June

Letšatši le le swaya ntlhoreng ya dikgakgano ya baswa ba Afrika Borwa yeo e thomilego pejana ga moo gomme ya tšwela pele go fihla mathomong a demokrasi ka 1994. Meferefere ya Soweto, ntlhoreng ya dikgakgano ya baswa,

e hlotše meferefere ya go latelana lefase ka bophara yeo e ilego ya gatelelwa ke balaodi ba apartheidi. Batho ba bantšhi ba hloketšwe moo, makgolokgolo a swerwe moo gomme bontšhi bja batho ba tšhabetše dinageng tša ka ntle go tsenela mekgatlo ya tokologo yeo e rakilwego ka mo nageng. Bohlokwa bja di 16 tša June 1976 ke tsela yeo letšatši le le emelago batho bao ba intšhitšego sehlabelo ka yona, boineelo bja batho go tokologo le go ba le mafolofolo a go ba badudi ba naga.

E tlišitše tlhabologo go lenaneo la thuto leo le hlomphego serithi sa batho, pharologanyo ya ditšo tša batho le tokologo ya kgetho; ebile e leka go netefatša gore batho ka moka ba hwetša thuto yeo e lekanego.

Ditiro tša baswa ba mengwageng ya di '70s di bile le seabe seo se makatšago mo go ageng bokamoso bja naga ya reña. Bjalo ka baetapele ba kamoso, ba ile ba kgona go ba le lesedi la moo ba yago gona le go thalathala tsela yeo ba dumago go e sepela. Go ya ka ponelopele, ditiro le dihlabele tša bona, ba hlotše ntwaga kgahlanong le mmušo wa apartheidi, gomme seo sa iša go demokrasi.

Baswa ba sa tšwela pele ka go tšea karolo e bohlokwa mo setšhabeng, gomme mmušo wa tokologo o ikemišeditšego go dira tšohle tšeo di tlogo tliša tlhabollo ya baswa bao e lego baetapele ba rena ba ka moso le bathokomedi ba tokologo ya rena yeo re e hweditšego ga boima. Mo nakong ye, dinyakwa tša baswa di swaretšwe pele ke Etšentshi e mpsha yeo e sa tšwago go hlongwa ya Bosetšhaba ya Tlhabollo ya Baswa (YDA) yeo e tsenego legatong la Khomišene ya Bosetšhaba ya Baswa le Mokgatlo wa Baswa wa Umsobomvu, e le ge mmušo o leka go thuša ka merero ya baswa.

Ditlotlo tša Baswa

Baswa ba matšatši a ba kopana le ditlotlo tše dintši, go akaretša le go hloka mešomo ka bontši, bodiidi le bosenyi. Hlokego ya mešomo

ke tlhotlo e kgolo go baswa ka bophara, go tloga ka bao ba feditšego marematlou go fihla ka bao ga alogilego dikholetšheng, diyunibesithing le ditheknikhoneng bjalo bjalo.

Baswa ba Afrika Borwa ba lebane gape le ditlotlo tša malwetši ao a fetelago ka tsela ya thobalano bjalo ka HIV/Aids.

Malapa ao a thekgilwego ke bana le baswa a oketšega ka mehla ka lebaka la go hlokošana ga batswadi; bothata e le malwetši ao a hlalago ke HIV/AIDS bjalo ka TB.

Tlhotlo e kgolo yeo naga ya rena e lebanego le yona ke go thuša baswa gore ba tsebe gore ke bomang, ba lemoge moo ba tšwago gona le gore re ba hlohletše gore ba dule ba ikemišeditše go ineela bakeng sa bokamoso bja bona. Go ya ka moo baswa ba šetšego ba laeditše kgahlego go dikgetho tša bone tša demokrasi ka gona, re tla atlega.

Mabaka ao a bulegilego bakeng sa Baswa

Mmušo wa demokrasi o hlomile mananeo a go swana le Etšentshi ya Bosetšhaba ya Tlhabollo ya Baswa(NDA) yeo e šomago ka merero ya baswa ka moka, go tloga ka dipholisi go fihla ka tlhabollo. Etšentshi ye ke maikarabelo a Tona yeo e lego ka go Presidentshi. NDA e hlomilwe ke mmušo go arabela ditlotlo tša ekonomo tšeo baswa ba lebanego le tšona thwii; gomme bjalo ka etšentshi yeo e thekgago tlhabollo ka mašeleng, e hlometšwe go dira gore go be le hlokego ya mešomo, tlhabollo ya bokgoni, le go fetišetša bokgoni go ba bangwe.

Go sekegela le go gatelela thuto go laetšwa ke lebaka la gore Thuto ya Motheo le Thuto ya go Godimo di na le Matona a go fapana go netefatša gore di le pedi di hwetša tšekegelo ya maleba.

Karolo ya Palamente go Tlhabollo ya Baswa

Palamente e na le dikomiti tša go swana le Komiti ya Photefolio ya Basadi, Bana le Batho bao ba sego ba itekanela mmeleng, mmogo le Komiti yeo e Kgethilwego ya Basadi, bana le Batho bao ba sego ba itekanela mmeleng. Dikomiti tše di lebane le merero ya baswa gomme ke maikarabelo a tšona go hlokomedišiša merero ya baswa le go šetša melao yeo e amago baswa.

Palamente ka bophara e dira melao. E fetišitše melao e mentšhi go swana le Molao wa Kgodišo ya Babaso wa 2003, Molao wa Tlhabollo ya Bokgoni wa 1998 le Molao wa Tekatekano ya tša Mešomo.

Mo karolong ya yona ya tlhokomedišišo, Palamente e lebeletše phethagatšo ya melao yeo e fetišitšwego, go akaretša le yeo e lebišitšego baswa ba ka mo naging.

Baswa ba Afrika Borwa ba ka tšea karolo bjang ka Palamenteng

Go dira gore Palamente e fihlelelege ga bonolo, go na le lenaneo leo le bitšwago "Member's Interface" leo ka go lona baswa ba kago kopana le Maloko a Palamente ka o tee ka o tee go ya ka merero ya bona. Gape ba ka dira ditšhupetšo tša go ngwalwa goba ba di hlagašiša ka bo bona.

Baswa le bona ba bopa karolo ya setšhaba yeo e ka tsenelago dikopano tša dikomiti moo mešomo ye mentšhi ya Palamente e dirwago gona, gomme ba ka tsenela dikopano tšeo go bona seo se diregago gore ba ikhumiše ka tsebo.

Palamente e na le mananeo a maswa ao a lebantšhitšego makala a go fapana, mohlala, Palamente ya Baswa (yeo e swarago ka Kgwedi ya Baswa) moo go tlogo ahlaahlwa merero ya baswa ebile baswa e le bona fela ba tšeago karolo moo, le marapo a filwe bona.

Molaotheo o gapeletša Palamente go akaretša setšhaba mo mererong le mananeong a yona, ka fao baswa bjalo ka karolo ya setšhaba ba phela ba mengwa go tla go tšea karolo mo mananeong a Palamente a maswa a go swana le ditheeletšo tša Setšhaba, Polelo ya Mopresidente ya Pulo ya Palamente le tše dingwe tšeo go hlokalagago gore setšhaba se tšee karolo go tšona.

Letlakajana le le hwetšagala ka maleme a semmušo kamoka a Afrika Borwa.

Produced by Parliamentary Communication Services
INSPIRED BY PEOPLE

www.parliament.gov.za
P.O. Box 15, Cape Town, 8000.
Telephone: (021) 403 3341
Facsimile: (021) 403 3535

GO KETEK A BASWA
BA AFRIKA BORWA

Sepedi

GO KETEK A BASWA
BA AFRIKA BORWA

PARLIAMENT
OF THE REPUBLIC OF SOUTH AFRICA